

Helena Peričić

Mihovil sa Sjevernoga mora

Kanal koji je mogao promatrati od jutra do večeri, onaj uzduž ulice što je prolazila pod njegovim vječno kišom orošenim prozorskim staklom na prvome katu... nije bilo – more. Iako se možda to u prvi mah činilo. Pogotovu navečer, kad bi svjetla s obližnjih zgrada srebrnim prahom zašula površinu vode.

A on je poželio da ta voda u kanalu širokom tek nekoliko metara – bude more. Ne bilo koje: ne Baltičko, Bostonsko, Egejsko...! Nego ono u prostoru prema otočiću Ošljak, ili Kukljici na Ugljanu, prema svjetlima udaljenim nekih sedamsto metara od Zadra. Ono more čija ljuskasta modrina znade oduzeti dah, kao da u njoj leži drevna – neprimjenjiva doduše, ali nužna – istina, taložena pod vlatima morske trave što se – usađene u pijesak i kamen – zanosno njišu pri dnu, poput dugih vlasi sirena koje od davnina obitavaju u podmorju iščekujući novu zlu sudbinu što će zadesiti nekoga na površini. Ali ovdašnji kanal *doista* nije bilo more.

Zanimljivo je promatrati more na nizozemskoj obali, koje se toliko razlikuje od našega Jadranskog mora: sivkasta tekućina puna pijeska uz veliku se buku fascinantno, ali ipak nekako tromo prelijeva u duge i široke valove. Zakoračite li u nju, iznenadit će vas snaga kojom vam ta mješavina (vrlo bljutavog) mora i pijeska doslovno odnosi tlo pod nogama. Stoga ni ne čudi što je plivanje zapravo zabranjeno. Uđete li naime u dubinu veću od nekih 1,5 m, do vas će u roku koje minute dojuriti jedan od patrolnih čamaca i ljubazno vas upozoriti da se vratite. I što vam onda preostaje? Brčkati se i boriti za vlastitu ravnotežu u tom neljubaznom mulju. Pa sad... ako se to zove kupanje u moru...

Čitao je Mihovil turistički putopis s Interneta, nekoga domaćeg čovjeka koji je zalutao do plaže u Scheveningenu, satelitskom naselju Den Haaga. Ovaj dio svijeta činio se svijetao, kao budućnost koja se nudi dok si mladić; bio je to samo djelić bezgraničnog prostranstva koje je kanio osvojiti, na ovaj ili onaj način. Bilo je točno da je svijet velik i da je on mogao sve što je pože-

lio: ništa mu nije stajalo na putu. Pa ipak, vrijeme je polako ali sigurno curilo u donji dio pješćana sata i preostala zrnca bivala su sve malobrojnija a time dragocjenija. Mladićem je već odavna prestao biti, no pripadao je Mihovil „ležernom tipu”, onom kojemu ništa ne može zasmetati ili ga uznemiriti u njegovu klizanju kroz prostor i vrijeme; prepreke je lako svladavao ili se pravio da ih ni nema. Mediteranac slavenske duše ili Slaven-Mediteranac – nazivali bi ga u polušali poslovni partneri iz drugih zemalja znajući da se neće srditi zbog iskrica koje mu oni upućuju u dobroj namjeri. U stvari, nisu ni znali što mu tom etiketom žele dati do znanja: je li pojedini od tih nadimaka trebao upućivati na spoj temperamenta i velikodušja u njemu, ili možda na sraz dobrohotnosti i impulzivnosti – o tomu je bilo besmisleno razmišljati, a pogotovu razglabati. Svatko od znanaca tko bi ga nazvao na spomenute načine hotimice je ostavljao etiketu nedovršenom, neobrazloženom; lijepo je naime bilo nekom drugom prepustiti zagonetku o čovjeku koji je isprva običavao biti nedokučiv i nedodirljiv, ali bi se vrlo brzo pretvarao u predvidljivo biće koje i nema što posebnoga skrivati. Znao je povremeno nestati u noći, nedoći na zabave i poslovne večere, slijedeći tako neke svoje nevidljive, usmjeravajuće znakove o kojima drugi nisu imali nikakva saznanja.

Žene bi mu se smješkale iz kutaka kavana ili otmjenih restorana u velikim, blještavim europskim gradskim središtima (Bruxelles, London, Pariz... za njega su bila „samo dvorišta”), i on bi te žene ujutro po buđenju zatekao u svom krevetu kako leže i slatko-iscrpljene snivaju među plahtama, kao bundeve na od suše ispucalnoj, izbrazdanoj površini polja. Nijedna među njima, bila ona bijele, crne ili žute puti, nije se dugo zadržavala. Nakon kraćega druženja koje bi utrošio u istraživanje zanimljivosti i darovitosti dotične, zaključio bi da mu je počela bivati odviše jasnom, odviše dostupnom a time i – nepotrebnom. A takvu je uostalom imao doma, na jugu, onu zakonsku, s djecom; sa svim nedaćama koje takve okolnosti donose i stvaraju. O Bože... Što će mu stoga još jedna takva – ispražnjena, umorna od njegovih kaprica, sve čangrizavija, bez osmijeha, uvela, nepodnošljiva.

Kolale su priče kako ih je Mihovil znao bez milosti odbaciti „kao štracu” (to je bilo tumačenje njegove zabrinute majke), s par izgovorenih riječi, ponekad s tek toliko – eto – malom, uljudnom ali zanemarivom dozom sućuti, ali uglavnom hladno i – znalo se činiti – opako, kao da se natječe s vlastitim potencijalima zloće i osvetoljublja. Žene su postojale da bi bile lijepe, da bi se smješkale, prihvaćale izazove, s njime putovale i pratile ga: četvrtkom na sajmove, petkom na ribarnicu po dobru ribu egzotična imena, subotama u trgovačke centre, nedjeljama na večere u elitnim restoranima; trebao ih je i da mu u blještavim aerodromskim dućanima kupuju glasovite i skupocjene muške parfeme (imao je čitavu zbirku u kupaonici!), da ga maze, paze, onda kad to njemu odgovara, da ga tetoše, budu zabavne, do mjere koja njega zadovoljava... Nije se štedio, nije štedio: znao ih je bogato darivati, prazneći svoj novčanik (da se razumijemo: primanja su mu bila izvrsna, ali nikakve uštedevine nije imao; „ni kuće ni

auta” – znao je mrmljati sebi u bradu) jer to doista nije bilo bitno. Ma, bio je on u svojoj srži – darežljiv i tankočutan čovjek! Vjerovali vi ili ne.

U trenucima malodušja a zapravo poniznoga priznavanja neke vrsti grijeha i krivnje (tek toliko da se oslobodi onoga ili one koja mu je krivnju pripisivala) nazivao je sebe „olinjalim ljubavnikom” tražeći možda sažaljenje, ali istodobno vjerojatno očekujući od sugovornika utješno opovrgavanje tih svojih riječi (Ma neee, ma kakva olinjalost; ti si još dobrodržeci; ma ti si k’ o grom...) kako bi mu se pružila nada za još, za san, bezvremenost.

Oblak tjeskobe zastirao je međutim svaki ugao smješten između dviju ukriženih ulica, pratio mrzli vjetar koji mu se zabadao u kožu pod ovratnikom unatoč debelom šalu što mu je obavijao vrat; miris džema i alve iz turskih slastičarnica koje nisu imale nikakvih sličnosti s okruženjem u kojemu je običavao provoditi subotnje večeri kilometrima daleko, dolje, na jugu... ; tako krošnje pinija koje su „tamo dolje” bile tamnozeleno ovdje su se žalosno preobražavale u grafitno neutralne obrise listopadnoga drveća, dok je nebo s kojim se je to drveće dodirivalo bivalo čas vedro čas tmurno; uz to, znala su se ovdje, u Nizozemskoj, izmjenjivati kratkotrajna razdoblja sunca s hladnim pljuskom i tučom – velikim kuglama leda što su opasno dolijetale s visina. A te visine kao da nisu bile istovjetne onima koje su se uzdizale ponad žalova i uvala na otocima zadarskog arhipelaga, koji je poznavao kao svoj džep, gdje je svaki kutak istodobno bio njemu tako poznata i bliska čestica prostora, a opet čudesno nova i nedokučiva...

Prolaznici na ulici vonjali su po ustajalom rublju i polupreradenoj škotskoj vuni grubo ispletениh vesti koje za kišnih dana neugodno isparavaju u tramvajima pa se valja odmaknuti ili izaći.

Trudio se biti uljudan jer je to od njega zahtijevao posao koji je obavljao: ljudi su bili stranci koje prvi put vidi, hladni i pragmatični, na tragu vlastita poslovnog cilja, i valjalo je u svakom novom susretu s neznancem ostaviti najbolji dojam. A to je znalo biti zamorno. Jedva bi dočekao subote i nedjelje, prazne i neobvezujuće, koje je mogao ispuniti kako je htio, ako je htio. Tada bi znao navečer zapaliti džoint – ovdje, dakako, lako nabavljiv – i prirediti večeru „po dalmatinski” za skupinu manje-više njemu nepoznatih ljudi: došljaka, zemljaka i onih koji to nisu bili, ali su se to činili u stranom svijetu, gdje zemljopisna udaljenost između Splita i Skopja, Rima i Stockholma, ili Ljubljane i Beograda, nije značila baš ništa. Ovamo su pristigli oni u bijegu od bivših napasnih žena koje su nemilosrdno (tako su to tumačili muževi – sadašnji ili bivši) potraživale skromnu alimentaciju za svoje troje djece vrtičke, srednjoškolske i studentske dobi; zatim od osvetnika od kojih ove došljake zakon tamo kod kuće nije mogao zaštititi, ili ih pak nije mogao štititi od rata u Sarajevu, od neimaštine ili poslijeratne nezaposlenosti i kaosa... Tu su pronalazili jednostavne poslove iznajmljivanja teniskih reketa i skupljanja loptica na teniskim terenima, nosili su kontejnere s plastičnim bocama u skladištima ogromnih robnih kuća, čistili bazene u kakvima se nikada ne bi ni okupali...

(a prethodno ni sanjali nisu da će jednoga dana takvim poslovima zarađivati kruh...). Čini se da im je bila ugodna ta navodna sigurnost na sjeveru. Nitko ih nije poznao, domaćim ljudima nisu značili ništa; bili su bezbojni, neupadljivi i – nevažni. Što je, u ovim okolnostima, bilo dobro.

Nebo je bilo nevidljivo. Ma nije ga ni bilo! Vjerujete li mi kad vam to pričam?

Tu on – stasit, žilav Dalmatinac, istaknutih jagodica (kao u indijanskog poglavice, eh...), visoka čela i ogromnih bistrih očiju („kao u /ovoj/ priči“!), on tu dakle – nije imao nikog svog. Prije svakoga putovanja, dolaska ovamo, hvatala bi ga prava groznica, podigla bi mu se fibra: malaksao je od sjete koja se i prije odlaska na put budila u njemu, i osjećao se kao da mu dijelovi tijela počinju trunuti. Ta gangrena Mihovilove duše, koju isprva nije mogao dokučiti (jer čovjek nije znao što se to s njim zbiva, a onda – nakon nekoliko odlazaka iz zavičaja...) dovodila ga je postupno do zaključka kako mu je pala tjelesna otpornost a zdravlje se pogoršalo (iako je bio uspravan kao jablan, snažan, „tipično sportivo“, kako bi rekli njegovi s juga): zapravo je svako odvajanje od doma i prirodnog mu okruženja u kojemu je rastao i stasao – bilo u stvari neko organsko odvajanje, neko kidanje od prirode, što samo po sebi znači suludo i nepotrebno iščezavanje sebe.

* * *

Žena je upravo u tom času prošetala pred njim. Ne znajući joj pravoga imena nazvao ju je Lenny... Duga joj je kosa bila mokra; očito je tek bila izašla iz onoga muljevita plićaka jer su tragovi pijeska još bili na njezinim leđima i na vršcima pramenova koji su bljeskali na suncu i s kojih se cijedilo to polublato i klizilo po modroj pamučnoj majici što ju je upravo bila odjenula tako da su se kapi na površini tkanine pretvarale u gotovo ugljenaste, modrocrne mrlje i doticale površinu njezine kože što je na podlakticama pokazivala znatnu urešenost madežima. Orošenost njezine tamne, reklo bi se – „mediteranske“ – puti, prekrivene finim crnim dlačicama, bila mu je zamamna.

Ona se osvrne. Mihovilu pak zastane dah.

Njezine su obrve bile gotovo spojene, kao u meksikanske slikarice, a ispod mosta koji su tvorile nos se poput elegantne uske vrpce spuštao do punih usana boje maraškina soka. U tom času ona zatakne pramen kose iza lijevog uha i otare čelo kako joj se voda ne bi cijedila niz lice i prsa...

Bila je to, rekoš vam, Lenny.

* * *

Sutradan, u nedjelju, on je ponovno došao ovamo, na plažu, u isto vrijeme kao i prethodnoga dana. Nije je bilo. Njegovi su zamasi u moru (do dopuštene dubine od spomenutog metra i pol!) bili tromi. Nadlaktice su se probijale kroz mulj koji ne podnosi da u njegovu gustoću podlakticu usiječeš niti da je iz nje izvučeš. Doista, kako ponekad čovjek osjeti svu nenužnost vlastita bivstvovanja u nedostatku onog bića koje mu je nužno!

Ni sinoćnji džoint kupljen u „po talijanski” uređenom caféu u ulici prema parku, u onoj ogromnoj zgradi od opeke, koja bi svojom fasadom trebala djelovati veselo pa su je vlasnici obojali u svjetloružičasto (što je njemu išlo na jetra)... niti krumpir iz pećnice preliven gustim maslinovim s Brača... niti ono vino doneseno iz Dalmacije, nije pomoglo. Čaša je nekako bila teška.

Toga se je jutra prenuo iz ranojutarnjeg sna u kojemu je koračao ružičastim ulicama, s ružičastim kućerinama (kao da je kroz san čuo i glazbu „ružičastog” Pink Floyd!), sa zastrašujuće ružičastim džointom u ustima koji je htio pripaliti desnom rukom, ali – ah! – umjesto šake imao je batrljak, gladak, čudnovato cjelovit, kao da je s njim rođen, i kao da on tu ne može ništa. (Čak ni onaj njegov „kompanjon” Miro nije imao takav „izvorni” batrljak, onaj Miro iz Odreda za obranu kulture – tragikomične, donkihotske vojne jedinice koja je, sklepana i bez pravoga oružja, branila, iskreno, požrtvovno i – pokazat će se – s velikim žrtvama zaleđe Zadra, tamo koncem devedesetprve.)

Miomiris njezine crne kose, što se padajući joj niz ramena presijavala na sjevernom suncu kao dlaka neke plemenite životinje... probudio je u njemu poziv onih dubina pokraj škrapa uz Ošljak, gdje je more tako prizivajuće mračno: mami te svojom ozbiljnošću i dostojanstvom, i ti u nj uranjaš smjerno kao dijete, koje nema što razmišljati, tek pokorno poslušati, ući i nestati.

Slijedio ju je, ponizno i očajno, do izlaza iz plaže, a onda do grada, vozeći se autobusom i promatrajući je krišom sa sjedala u zadnjem redu autobusa, koji je – dakako – bio ružičast. Možda je tako prije nekoliko stoljeća onaj slavni Jan, u čijem prezimenu leži more (Vermeer), kroz haške ulice krišom pratio pogledom djevojku u čiju će ušnu resicu zataknuti bisernu naušnicu a lijepu joj glavu na portretu oviti ultramarinskim povojem, znamenjem mora.

Zgrada u koju je toga kasnog poslijepodneva ušla bila je očigledno njezin dom: iz nje je izašla niti sat kasnije preodjevena tako da ju je teško prepoznao; stajao je – kao u zasjedi, za mramornom pločom iza stakla zalogajnice preko puta i vidio je u crnu kožnu ogrtaču. Jedina joj je šminka na licu bio žarki narančastocrveni ruž kakav su naše majke nosile početkom šezdesetih, odjevene u zvonolike suknje i nalikujući nama djeci najboljim i najzgodnijim mamama na svijetu, pristiglim iz Hollywooda. Platilo je na brzinu i za šalicu lipova napitka i za čašu skupa konjaka (koji je bio moćna dopuna bezazlenom čaju) i krenuo za njom, za ženom, u uljudnom razmaku od dvadesetak metara. Strepio je da će mu umaknuti; bio je gotovo lud od tjeskobe i brige da ta žena, pantera, ne nestane zauvijek u prašini njegova trajanja kakvo je bilo prije no što ju je prvi put ugledao na muljevitoj plaži u Scheveningenu.

Kad se pojavila iza stakla pod niskim oblacima grada Haaga, kao pod ogromnim nakupinama lave i pepela, oko sedam uvečer (a mogla je biti ponoć, ili četiri ujutro, ili četiri popodne... svejedno) s prigušenim svjetlom u pozadini te olovne izbe u kojoj je bio smješten ležaj, umivaonik s zrcalom ponad njega na zidu i viseći ormarić – on tu prostoriju i to zamućeno debelo staklo pod

tustim nebom doživi kao odaju za smrt, smrtnu odaju, s protagonistom koji je međutim bio životan i prekrasan i nezaboravan. Činilo mu se da je ta žena bila izdvojena od ostatka svijeta, od ljudi koji njemu nisu značili ništa u ovoj tuđini, u neonskoj, velegradskoj osami, bez okusa i mirisa. Samo s dlanovima spojenima u pregršt. Lenora – kao u Poeovim pričama i pjesmama, iz onoga zlogukog polumraka, ili možda... Magdalena, Lenny sjedila je na visoku barskom stolcu bez naslona, iza stakla, u izlogu, u vlažnoj toplini sobe u kojoj je vjerojatno sve bilo nekako baršunasto, puteno, pomalo nastrano, upravo koliko je potrebno, privlačno kao smiraj, kao konačan spokoj nakon duga iščekivanja i krzmanja.

Gledala ga je pravo u oči (Mihovil je mogao samo romantično priželjkivati da ga je zapazila na plaži i da se sjeća njegova lica), ni da trepne, poput manekenske lutke, gledala ga dakle kroz ono staklo, i fluorescentno tirkizno svjetlo, kao umještena u rashladnoj vitrini, izložena – tek komad mesa, na izbor, sad ili nikad. Do ovoga je časa ispleo priču kako žena poput nje daje ljubav ne misleći na zaradu, tješi usamljene mornare i ulične očajnike, odlažući njihov završetak; bila je za Mihovila predmetom iskrene sućuti (pa makar ulazila u istrošeni kliše) jer ju je kod kuće vjerojatno čekao čovjek s kojim je u nevjenčanu braku imala djecu, koji ju je trebao samo kako bi iz nje izvukao njezinu zaradu, a ona je – pred opasnošću boleštine i iscrpljenosti – za Mihovila, svjetskoga skitnicu samoživu, nemirna srca – bila „gospa od Sjevernoga mora”. O, kako ju je žalio u svojoj izmišljenoj priči! (Kao stereotip iz vlastite mašte.) O, kako ju je volio!

On lagano izvuče ruku iz jakne (ovdje su i kasnojletne večeri bile mrzle) i podigne je, na pozdrav, nespretno, stidljivo i dječaćki. I potom uđe u fluorescentno-plavu odaju u kojoj se kupuje, dok je stasita, dugonoga Magda-Lenny (sve mu se više sviđalo to umjetničko, vrckavo ime koje joj je nadjenuo), s prsima nadutim poput svježega, mirisnog kruha, i s vlasima koje su mirisale po plaži u Scheveningenu, povlačila zastor na svom vitrinskom staklu kroz polumrak sobe da bi zakrilila stvarnost namještajući istodobno osmijeh u kojemu je on, Mihovil, inače prazan a sad ispunjen nadom u tuđini i crescendom u sljepoočnicama što mu je nadglasavao otkucaje srca – potražio poticaj vlastitoj sućuti i spasenju.